

Arkitektkonkurrencen er under pres som institution. Vejen, der igen skal gøre det attraktivt at gennemføre den ædle kappestrid om opgaverne, er endnu ikke fundet. Og måske finder vi den ikke, hvis ikke vi begynder at dyrke alternative tilgange, der kan få konkurrenceinstitutionen ud af den fastlåste situation.

Konkurrenceinstitutionen anno 2010

Dyrk alternativerne

Af Søren Houen Schmidt og Marianne Stang Våland

Som fænomen er konkurrencen fast forankret i vores moderne samfund. I forventning om, at konkurrencen fostre de bedste løsninger, har konkurrenceformen været fremgangsmåden inden for byggeriet i mange hundrede år. Ja, faktisk i mere end to tusinde år. For den første konkurrence, vi kender til, foregik i det antikke Grækenland i år 448 f.Kr.¹

Institutionen har altså mange år på bagen, og derfor må vi som udgangspunkt antage, at der er noget rigtigt og måske også rationelt over den. Tænk på hvor mange omvæltninger samfundet har været igennem siden af både social og teknologisk karakter.

Det betyder ikke, at konkurrenceinstitutionen ikke har været under pres. I år har den for eksempel været igennem noget af et stormvejr, hvor arkitekterne via Akademisk Arkitektforening og Danske Ark har intensiveret indsatsen for at påvirke bygherrer og bygherrerådgivere til en bedre forståelse af, at arkitektstanden, set med arkitekternes øjne, anvender enorme ressourcer på at levere værdi til bygherrerne igennem konkurrencerne, hvilket ikke bliver afspejlet i honoraret. Sådant her lød det fx fra Jesper Kock fra Arkitektforeningens konkurrenceafdeling til et stormøde for arkitektstanden i maj 2010:

„I konkurrencefasen leverer arkitekterne det grundlæggende koncept for bygningens arkitektur og funktionelle disposition, det vil sige en værdiskabelse, som har afgørende betydning for bygningens succes og merværdi på lang sigt. Analyse, helhedstænkning og idéudvikling hører til arkitekternes kernekompetencer, og det er disse kompetencer, som arkitekterne leverer i konkurrencerne. Samtidig udgør honoreringen af de konkurrerende firmaer en marginal udgift i forhold til den samlede anlægsramme for et byggeri eller et byrum. Et bredt og varieret marked inden for arkitektfaget præget af høj arkitektonisk kvalitet er ikke mindst i bygherrenes interesse, og det opnår man ikke ved, at der sker et omfattende gratisarbejde fra arkitekternes side.”

Sådan ser problematikken ud med arkitektens øjne. Men vejen, der igen skal gøre det attraktivt at gennemføre den ædle kappestrid om opgaverne, er ikke fundet. Og måske den ikke findes, hvis man ikke tager et stort skridt væk fra orkanens øje, og begynder at dyrke alternative tilgange, der kan få konkurrenceinstitutionen ud af den fastlåste situation. For måske er det i virkeligheden ikke her, at arkitektstanden skal tage sin kamp. Måske den afgørende problematik i virkeligheden er en helt anden.

Et andet perspektiv

På Center for ledelse i byggeriet på CBS har et forskningsteam med professor Kristian Kreiner i spidsen, siden 2008 studeret nogle af de problematikker, der opstår i gennemførelsen af arkitektkonkurrencer. Spørger man ham om, hvor man skal starte med at kigge hen for at finde alternativer, peger han tilbage i tiden. Til Firenze for godt 600 år siden. Her udskrev man nemlig en konkurrence, der skulle give domkirkens hovedtårn en kuppel.

„Alle, der har været i Firenze, ved, hvilken kuppel det drejer sig om. Den er bare så smuk og imponerende, at den ikke lader sig overse. Kigger du i konkurrenceteksten, der er gengivet i en spændene bog for et par år siden, er konkurrencen om kuplen i Firenze uhyre aktuel. Den beskriver et grundlag for konkurrencen, som ikke giver meget retning for en egentlig bedømmelse af de indkomne forslag”, forklarer professor Kristian Kreiner.

I al sin enkelhed lød programmet således:² „Enhver, der måtte ønske at udarbejde en model eller tegning til det kuppelbyggeri på domkirkens hovedtårn, som er under konstruktion af Opera del Duomo – eller gøre udkast til armatur, stillads eller enhver anden form for løfteaggregat til brug ved opførelsen og færdiggørelsen af omtalte kuppel og hvælv – skal gøre dette inden udgangen af september måned. Tages modellen i anvendelse, vil han være berettiget til et honorar på 200 fuldflo-riner.”

At dette meget korte grundlag for konkurrencen kan vække et så avanceret og kreativt forslag, kan give stof til eftertanke.

„Det er måske ikke så meget det, at det lykkedes, der er pointen for mig. Det er derimod særdeles interessant at kigge nærmere på intentionen og ambitionen med at udskrive en konkurrence. Her gjorde man det, fordi ingen havde den fjerneste idé om, hvordan man skulle løse opgaven, og hvad man med rimelighed kunne forvente. Man udskrev en åben konkurrence for netop at finde ud af det”, fortæller Kristian Kreiner.

FILIPPO BRUNELLESCHI: KUPPEL, DOMKIRKEN I FIRENZE, SANTA MARIA DEL FIORE. OPFØRT 1436 EFTER KONKURRECFORSLAG FRA 1419. FOTO: MALLADY/FLICKR

Denne specifikke konkurrence gav deltagerne mulighed for at udvikle meget varierede løsninger, hvilket i mindre grad er tilfældet, hvis opgaven er for snævert beskrevet. I disse tilfælde giver det deltagerne et begrænset felt af variationsmuligheder.

„Et bredt og varieret marked inden for arkitektfaget præget af høj arkitektonisk kvalitet er ikke mindst i bygherrenes interesse, og det opnår man ikke ved, at der sker et omfattende gratisarbejde fra arkitekternes side.” Jesper Koch, AA

„Jeg tror at det er vigtigt, at vi spørger os selv, om man også i dag udskriver konkurrencer for at blive klogere på, hvad man kan få og forvente sig. Svaret er vel ikke helt entydigt, men i betragtning af at nutidens konkurrenceprogrammer ofte er meget lange og detaljerede beskrivelser af, hvordan løsningen skal se ud, er svaret vel nærmest nej. Og hvis svaret er nej, er rummet for geniale løsninger vel også næsten lukket til. Men hvis man ikke ønsker at blive klogere på løsningen, hvorfor udskriver man så konkurrencer overhovedet? Gør man det for at finde den billigste af en række i princippet ens løsninger? Eller gør man det, fordi man skal – på grund af regler og lovgivning?” spørger han.

Et generelt svar herpå findes ikke, og Kristian Kreiner understreger også, at det selvfølgelig er muligt at udskrive konkurrencer med mange forskellige intentioner. Men for at angribe problematikken om konkurrenceinstitutionen anno 2010 fra en anden vinkel, mener han, at det kunne være værd for arkitekterne at få bygherrerne med på at overveje, hvordan man kan indrette sine konkurrencer, så det er problemet, og ikke løsningen, der bliver gjort til genstand for den kreative udvikling.

To inspirerende forskningsprojekter

Der er altså en opgave for arkitekterne og bygherrerne forude, og for at inspirere til dette arbejde, har vi dykket ned i to højaktuelle forskningsprojekter, der begge har undersøgt konkurrenceinstitutionens paradokser og problematikker.

Case 1: Dialogbaserede arkitektkonkurrencer

Siden 2008 har et team af forskere på Center for ledelse i byggeriet beskæftiget sig med den form for konkurrencer, der kan karakteriseres som dialogbaserede konkurrencer. Det er konkurrencer, som indeholder et element af dialog mellem parterne. I begyndelsen af 2009 fulgte forskerteamet en konkret konkurrence på helt tæt hold, og inden længe kan frugten af disse studier læses i en ny bog.³

Der gøres mange forsøg med at modernisere arkitektkonkurrencen. En moderniseringen, der har indflydelse på deltagerens praksis og vilkår. Når man pludselig må tale sammen under en konkurrence, er det ikke underligt, at mange ting ændrer sig. Men nogle ting forbliver i sagens natur de samme, fx at der i sidste ende skal findes en vinder.

En af de store nyskabelser i forbindelse med de dialogbaserede konkurrencer er muligheden for, gennem dialog, at blive både mere afklarede og enige om, hvad opgaven går ud på. Dialogen skaber undervejs formentlig et mere fælles grundlag for gennemførelsen af konkurrencen. Misforståelser af bygherrens intentioner, programmets krav og bedømmelsens grundlag kan udryddes i dialogen og den øvrige interaktion, som denne konkurrenceform lægger til den vante proces.

Nye sociale processer giver nye problematikker

Men dialogen og interaktionen undervejs i den dialogbaserede konkurrence skaber også ny dynamik og sætter nye typer af sociale processer i gang, som har haft forskernes opmærksomhed. Det er nemlig ikke blot intentionerne, men også den praksis, der udvikler sig, der i sidste ende bestemmer, hvilke effekter og ledelsesmæssige udfordringer der bliver resultatet.

Et eksempel på en ny problematik er, at der opstår uklarhed om rollerne i konkurrencen. Hvis en fagdommer giver gode råd til en deltager undervejs, gør han eller hun det så i egenskab af dommer eller ekspert? Den autoritet, som konkurrenterne tillægger sådanne råd, vil formentlig ikke være den samme i de to tilfælde. En anden problematik er, at mængden af information, krav og ideer ændrer sig, hvilket skaber en problematik om, hvad man skal tillægge vægt, og hvad man skal lade ligge. Når man ikke på forhånd ved, hvad der bliver afgørende i bedømmelsen af forslagene, er det svært at foretage denne form for prioriteringer.

Større fokus på kreativiteten

Man kan umiddelbart forstå, at dialogbaserede konkurrencer skaber muligheder for en større klarhed og en reduktion af misforståelserne, men at de samtidig gør processerne og vilkårene mere dynamiske og komplicerede og inviterer til en større vægt af kreativitet i den måde, man deltager på. I en årrække har man udviklet konkurrenceformer, som gjorde konkurrencen både mere effektiv og retfærdig. Dette er imidlertid opnået ved at gøre løsningsrummet mindre og mere determineret på forhånd. De dialogbaserede arkitektkonkurrencer giver muligheden for, at dette løsningsrum igen udvides, og dens bæredygtighed som arkitektkonkurrence afhænger formentlig af, at dette kreative potentiale udnyttes i praksis.

Fortsættes næste side.

Selv om konkurrenceinstitutionen må siges at være havnet i et stormvejr, tror vi ikke på, at den synker og forsvinder fra overfladen. Som eksemplerne viser, bliver den nemlig udfordret og ændret, netop som et resultat af de udfordringer og vanskeligheder institutionen selv producerer.

Case 2: Paradoxer i byggeriets tidlige faser

I en netop indleveret ph.d.-afhandling⁴ har arkitekt MAA Flemming Anders Overgaard studeret en række af de paradokser, der kan opspores i byggeriets tidlige faser. En af de facetter, han tager under behandling, er udformningen af konkurrenceprogrammet: Hvordan kan det se ud, når konkurrence, samarbejde, kreativitet og innovation skal gå hånd i hånd?, spørger han. Afhandlingen giver et indblik i mulige alternativer til de omfattende og gennemspecificerede konkurrenceprogrammer, der giver arkitekten indtryk af, at alle behov er undersøgt og alle beslutninger taget.

En mere åben programform definerer han som det organiske program, der udvikler sig i en fortløbende dialog mellem bygherren, brugerne og arkitekten. Denne form for program er udbredt i England, men anvendes stort set kun i Danmark i de tilfælde, hvor der ikke er nogen konkurrence, men hvor der i stedet kan etableres et ubrudt samarbejde mellem bygherren og arkitekten fra start til slut. I afhandlingen er der dog et dansk eksempel på, at man godt kan finde plads til åbne og inspirerende beskrivelser i konkurrenceprogrammerne. Beskrivelser der skal inspirere arkitekterne i deres søgen efter visionære og optimale løsninger.

I programmet for ombygningen af Gentofte Sportspark, som Flemming Overgaard bruger som en af sine cases, indarbejdede man en række essaylignende tekster der anslog nogle af de temaer, der lå bygherren på sinde, ligesom programmet også indeholdt bløde beskrivelser og billeder af brugernes hverdags-situationer, der skulle fremkalde nogle inspirerende billeder og stemninger på arkitekternes netthinder. Her et eksempel på det førstnævnte: „Mange idrætsudøvere bruger rigtig meget tid i omklædningsrummet. Det sker stort set i de samme omgivelser som for 50 år siden. Hvide fliser, svirpende håndklæder og lakerede bøjebænke synes at være en ubrydelig helhed. Omklædningsrummene er rammen om et bredt spænd af situationer og indtryk. Fra den enkeltes blufærdige afklædthed til kampråb og teamcoaching [...] Vi efterlyser markante bud på hvordan omklædningsituationen kan løses funktionelt og sanseligt!”

Dette var et input, der faldt i arkitekternes smag - de blev inspireret og fandt ikke programmet dikterende. Det er en væsentlig pointe, fordi denne del af programmet, set i et kreativt perspektiv, kan virke særdeles fremmede for idérigdommen. Her aktiveres de skitserende arkitekters tavse viden og egne erfaringer, der inddrages som en kilde til dannelsen af nye ideer og synteser. Så i stedet for at afgrænse mulighedsfeltet lykkedes man med at udvide det.

Hvis det organiske program alligevel skal kunne anvendes, også i en konkurrencesituation, kræver det at bygherrens konkurrenceprogram er mere inspirerende og mindre afgrænsende. Samtidig skal både bygherren og den arkitekt, der vinder konkurrencen, efterfølgende være indstillede på at videreudvikle såvel programmet som projektet. De skal forstå, at de befinder sig midt i et innovationsforløb. Ikke et implementeringsforløb. Det er blandt andet derfor, at det ville være interessant at få arkitekterne og bygherrerne til sammen at dyrke flere af afhandlingens teser; fx den at „bygherren får den mest kvalificerede blanding af behovsafklaring og forslagsstilling ved at kombinere fortroligt samarbejde og konkurrerende forslagsstilling i projektets tidlige faser.”

Ændringer på vej for konkurrenceinstitutionen

Selvom konkurrenceinstitutionen må siges at være havnet i et stormvejr, tror vi ikke på, at den synker og forsvinder fra overfladen. Som eksemplerne viser, bliver den nemlig udfordret og ændret, netop som et resultat af de udfordringer og vanskeligheder institutionen selv producerer.

Som eksemplet med de dialogbaserede konkurrencer viser, fører ændringerne fx til nye konkurrencedesign. Disse konkurrencedesign øver indflydelse på deltagernes praksis på en måde, så den både påvirker det, der tidligere var et problem, og det, der faktisk fungerede. Med andre ord kan vi ikke nødvendigvis designe os ud af problemerne, men vi kan blive klogere på de problematikker, som designvalgene giver os - og så justere institutionen ad den vej.

Men i en sektor, hvor forholdene præges af meget høj kompleksitet, er tingene ikke gjort med valget af konkurrenceform og udpegning af bedømmelseskriterier. Disse er blot udgangspunkter for de komplekse sociale processer, som en kreativ designproces består af og hvor nye former og funktioner kan opstå. Det er i denne proces, værdien i projekterne bliver skabt. Det er derfor også her, at moderniseringen af konkurrenceinstitutionen bør tage sit afsæt. For det handler først og fremmest om at sikre, at arkitektens fornemmeste opgave ikke bliver tabt af syne. Arkitekter skaber nye former og funktioner i en kreativ proces, hvor der selvfølgelig skal være hjælpemidler (fx programmer) og processtyring, men hvor løsningen vel ikke skal være defineret forud for den kreative udfoldelse. Hvis arkitekterne ikke er med til at ”opfinde” et attraktivt design for dette, ender det måske med, at det er helt andre kompetencer, der fremover kræves af arkitekterne. Og det er næppe ønskværdigt.

Noter

1. Ross King: *Brunelleschis Kuppel*, 2008.
2. Ibid. s. 11.
3. Kristian Kreiner, Peter Holm Jacobsen og Daniel Toft Jensen: *Dialogbaserede arkitektkonkurrencer. Moderniseringen af en social teknologi i dansk byggeri* (under udgivelse).
4. Flemming Anders Overgaard: *Paradokser i byggeriets tidlige faser*, Center for Idræt og Arkitektur, Kunstakademiets Arkitektskole, 2010. Afhandlingen er under bedømmelse

steni® tag

steni® *protego*
Noget at se op til

steni protego er et helt nyt tag – på alle måder. Foruden at være en æstetisk nydelse med sit indbydende moderne snit, er steni protego et usædvanlig solidt tag. Taget er konstrueret af en glasfiberarmeret polymerkompositplade, med en glat overflade af elektronhærdet akryl. Dette giver steni protego unikke egenskaber, som blandt andet en forventet levetid på mere end 60 år! Derfor er steni protego ikke bare et pænt tag at se på, men også en meget gunstig investering. Læs mere på www.steni.dk

- Stærk
- Økonomisk
- Farvefleksibel
- Miljøvenlig

steni danmark a.s.

Brogade 3, 3. sal - 4600 Køge
Tlf: 70 27 01 22 - Fax: 70 27 01 24
e-mail: steni@steni.dk
www.steni.dk

Building knowledge